

MUZIKA U MUZEJU

Glavna tema ICOM-ova Savjetovanja za prosvjetu i kulturu, održanog u listopadu 1975. u Poljskoj, bila je "Glazba u Muzeju". Uvodni referat podnio je dr Włodzimir Kaminski, direktor Muzeja muzičkih instrumenata u Poznańu.

Novi oblik muzeologije

U drugoj polovici 20.st. muzeologija je dobila nov društveni položaj koji je iznenadio čak i same muzeologe. Tradicionalno iskustvo fosilizirane muzejske djelatnosti 19.st., ograničeno isključivo na prikupljanje i izlaganje eksponata uskom krugu posjetilaca, moralo se odbaciti.

Povijesni, retrospektivni interes za kulturna dobra, koji se ogledao u sentimentalnom i idealiziranom pristupu gradji, smatra se danas površnim i amaterskim, te takodjer ne uključuje ni društvenu odgovornost koju svaki muzej danas ima.

Zbog cjelokupnog i naglog porasta standarda, civilizacije i kulture svakodnevnog života, povećanja čovjekova slobodnog vremena, koje bi trebalo iskoristiti za dobrobit čitave zajednice, prije je potrebno danas i muzej uvrstiti u moderne medije, uz teatar, radio i televiziju.

Viši standard života, razvoj turizma i sve veće potrebe za novim kulturnim sadržajima izmijenili su takodjer profil i sastav muzejskih posjetilaca. Uočeno je i brojnije uvrštavanje muzejskih sadržaja u školske programe.

Svjetska muzeološka aktivnost - premda možda malo i prekasno - uočila je tu novu situaciju koja dopušta

neke nove teoretske studije i praktične eksperimente: riječ je, zapravo, o prilagodjivanju muzeja sadašnjim i budućim društvenim potrebama. Program svih moderno koncipiranih muzeja identičan je u otvaranju prema svim slojevima posjetilaca; čak i prema onima s još nerazvijenom sposobnošću percepcije umjetničkih sadržaja. Namjera je muzeja da im se što više omogući i olakša pristup historijskom materijalu svih povijesnih epoha, odnosno izvoru znanja i iskustva. Cilj muzejskih izložbi nije samo gledaocu - posjetiocu prikazati pojedine historijske etape ili ga informirati o njima već ga i stimulirati na dublje razmišljanje, kako bi iskustva prošlih generacija inspirirala svakodnevne aktivnosti suvremenog čovjeka.

Tema je ovog članka glazba u muzeju. Zbog vrlo malo radova na tom području, ograničit će se na vlastitu praksu, bilo kao direktor Muzeja glazbenih instrumenata Nacionalnog muzeja u Poznańu, bilo kao umjetnički rukovodilac ansambla stare glazbe "Collegium Musicorum Posnaniensium".

Svjestan potrebe naučne obrade te teme, smatram ovaj rad tek pionirskim pokušajem i nadam se da će pobuditi interes stručnjaka za suradnju.

Kratak historijat muzike

Odavno se zna za velik udio glazbe u svakodnevnom životu čovjeka. Nakon sjajnog razdoblja renesansnog, baroknog i klasičnog doba - kad je muzika bila sastavni dio dvorskog života, a takodjer i pratilja iole značajnijeg događaja u životu umjetnika, gradjanina i seljaka, u 19.st. kad je bila potpuno prihvaćena u koncertnim dvoranama, glazbenim teatrima, štoviše, kad je ušla u gradjansku kuću - 20.st. znači opadanje masovnog interesa za glazbu. Amatersko koncertiranje komorne glazbe uveliko se smanjilo i ograničilo se na krug glazbenih za-

ljubljenika.

Ovdje neće biti govora o uzrocima takvog stanja. Možda je razlog u naglom razvoju audio-medija: svatko može kod kuće slušati vrhunska ostvarenja glazbe s takodjer vrhunskim izvođačima. Osim toga, društvena transformacija u smislu naglog mijenjanja običaja, koje se manifestira u vrlo ograničenom vremenu provedenom kod kuće zbog razgranate mreže javnih zabava, takodjer ima udjela u opadanju interesa.

Činjenica je da je tzv. "klasična glazba" postala u 20. st. ekskluzivna, strogo zatvorena umjetnička vrsta, koju prihvaća samo viša klasa, a sve je manje razumljiva i potrebna širokoj publici.

Pokušaji koji bi uklonili barijeru između te glazbe i auditorija nisu zasad postigli značajniji rezultat.

Glazba u muzeju

Svima je jasno da populariziranje glazbe ne može biti u djelokrugu muzeja. Uz to, ako se uzme u obzir velika kulturna važnost muzeja i njegova uloga u razvoju društva, vjeruje se da bi uvođenje glazbe u muzeje moglo biti važan element u podizanju razine društvene aktivnosti muzeja i približavanju glazbe širem auditoriju.

Postoji više mogućnosti za uključivanje glazbe u rad muzeja. Sastavio sam stoga tabelu koja sistematizira sve bitne oblike takvog rada. Ona nije savršena, jer ne obraća pažnju na kategorije muzeja određene njihovim zbirkama.

Ostaje otvoreno daljnje nadopunjavanje, teoretiziranje stručnjaka i predlaganje vlastitih sistema. Metode na temelju kojih se uvodi glazba u opću muzejsku djelatnost dijele se u četiri grupe svrstane po glazbenim

funkcijama, rangu a također i sferi utjecaja na publiku - gledaoca-slušaoća. Svaka od tih grupa obuhvaća nekoliko varijanata, a njihov će izbor ovisiti o općoj koncepciji, potrebama i tehničkim mogućnostima pojedinih muzeja.

Glazba kao akustična kulisa

Riječ je o ozvučavanju izložbenog prostora zvučnicima s centralnog magnetofona (koji emitira program za sve dvorane) ili magnetofonima raspoređenim u svakom izložbenom prostoru (ili prenosnim magnetofonima u slučaju stručnog vodstva - također snimljenog na vrpcu). Funkcija je glazbe tada stvaranje atmosfere, potrebne za potpuno razumijevanje sadržaja izložbi. Najčešće će trebati glazbom dopunjavati umjetnički, historijski, etnografski sadržaj izložbe, a rjeđe - npr. na tehničkim izložbama ona će svojim umjetničkim kvalitetama osvježavati eksponate. U svakom od tih primjera uloga glazbe bila bi zadovoljenje akustičkih osjetila, te bi bila balans osjetilu vida. Udruživanjem tih dvaju osjetila stvorila bi se situacija slična svakodnevnoj životnoj situaciji, kad su više osjetila prijenosnici informacije.

Pri tom bi glazba imala podupirati vizuelne senzacije, i dopunjavati proces percepcije koji je često otežan zbog posjetiočeva nedovoljnog osjećaja za umjetničko.

U krajnjem slučaju to bi bila shema koja bi strogo određivala proces percepcije glazbe, ostavljajući mjesta i za prihvaćanje samog djela (kad su izložci umjetnički oblikovani predmeti). Naravno, kad bi se akustična kulisa nametnula ostalom sadržaju, to bi svakako bio promašaj. Da je utjecaj glazbe na gledaoca velik, potvrdio je u svojim psihološkim eksperimentima i analizama Vernon Lee već 1918.god. Riječ je bila o pro-

blemu percepcije glazbe: 50% slučajeva ispitanicima je trebalo dopuniti percepciju glazbe neglazbenim asocijacijama. Npr. dobro odabrana glazba može polovicu posjetilaca stimulirati u primanju izložbenog sadržaja i stvoriti prikladan odnos između stupnja glazbenog utjecaja i izložbenog materijala.

Neće se, čini se, moći zanemariti ni rezultati studija iz tzv. područja "obojenog slušanja". To je specifična psihološka osobitost, koja se javlja u znatnog broja ljudi, pa slušalac "vidi" glazbenu misao skladbe kao tok apstraktnih transformacija boja. Istraživanja L. Omwakea pokazala su takve predispozicije u 60% ispitanika. Od skladatelja su Nikolaj Rimski-Korsakov i Aleksandar Skrjabin bili naročito zainteresirani za te probleme - ideja Sinteze slušnih i vizuelnih senzacija ostvarena je u Skrjabinovu djelu "Prometej" i "Poema vatre".

Filmski stvaraoci prvi su prihvatili tu sintezu i ravnotežu između slušnih i vizuelnih senzacija.

Htio bih argumentirati te teze s nekoliko primjera: treba ih shvatiti kao dopunu teksta radi objašnjavanja biti te metode, a ne kao primjere za psihološki fenomen u ozvučenom izložbenom prostoru.

1.a) Prvi je primjer djelo na izložbi poljskog historijskog slikarstva - Jan Matejko (1838-1893) i "Bitka kod Grünwalda" 1410.god. Historijski izvori govore da je vojska prije početka bitke pjevala pjesmu Bogorodici.

b) Druga varijanta istog primjera temelji se također na pjesmi Bogorodici, ali je emitirana moderna glazba da bi naglasila atmosferu bitke.

Daljnji je primjer izložba impresionističkog slikarstva popraćena glazbom istog doba.

3. Izložba moderne umjetnosti uz adekvatnu glazbu. Premda je metoda pripreme ista kao i u prethodnom primjeru, naglašavam to stoga što je vrlo lako i nadasve djelotvorno sjediniti te dvije vrste moderne umjetnosti.

4. Izložba posvećena Nikoli Koperniku. Slično kao i u prvom primjeru, kad se emitirala srednjovjekovna i moderna glazba, namjera nije bila samo ilustriranje nego dublji proboj u transcendentne ideje Kopernikove teorije.

5. Primjer ilustrira glazbeni element doživljaja historijskog zdanja - palače. Potrebno je samo izabrati glazbu istog doba.

Tehničke opaske

Djelotvornost glazbene kulise ovisit će o pravilnom rasporedu zvučnika u izložbenom prostoru. Oni nikako ne smiju biti vidljivi, a glazba, kao cjelovita, plastična skladba, treba da "postoji u prostoru" - pa valja izbjegavati stereofoniju i kvadrofoniju. Ovdje prikazane metode ne iscrpljuju sve mogućnosti primjene glazbe u muzejskoj djelatnosti; štoviše, one su neograničene i ovise o maštovitosti postavljача izložbe i njegovu glazbenom izboru koji treba da bude najdjelotvorniji za većinu posjetilaca. Malo veću poteškoću činit će transpozicija izložbene ideje u glazbenu. Takodjer je teže izabrati ozvučenje za cijelu dvoranu (ili čitav kompleks prostorija) posebnog umjetnika, perioda ili škole nastajanja djela. Najispravniji je pristup tom problemu glazba odnosnog perioda ili zemlje, izabrana prema općoj atmosferi cjelokupne izložbe. Problem je u izboru glazbe, koja će se emitirati s jednog središnjeg mjesta, a treba da odgovara koncepciji izložbe. To će generaliziranje donekle oslabiti vezu između

slušne i vizuelne percepcije posjetilaca, a uz to će ograničiti i sam utjecaj glazbe.

Stoga je ta metoda najnesretnija, a odabire se kad se pojave tehnički problemi.

Namjerno sam obratio toliko pažnje tome problemu jer mi se čini da ima bitno značenje za obogaćivanje sadržaja izložbi, i smatram da bi se morao češće uzimati u razmatranje. Zbog brojnih mogućnosti utjecaja na posjetio- ca i djelotvornosti produbljivanja ideje izložbi, sma- tram da se tom problemu mora dati značajnije mjesto i kod povremenih i kod stalnih izložbenih postava.

Glazba u galeriji

Za razliku od neprekidnog emitiranja glazbe u tok izlo- žbe, koncert u galeriji odvija se pred manjim audito- rijem. Takav se koncert sastoji od dva dijela: verbal- nog, u kojemu stručnjak govori o nekim problemima veza- nim uz izložbenu kolekciju, i glazbenog okvira toga sadržaja. Taj način primjene glazbe vrlo je jednostavan i ne zahtijeva veće diskusije. Obje te komponente mogu postojati zasebno ili se mogu prepletati. Čini se čak da je najprihvatljiviji slijed glazba - riječ - glazba.

Razumljivo je da muzika mora odgovarati temi predava- nja: najčešće će biti iz istog doba kao i izložci pos- tave. Nekad se može emitirati i glazba koja će pobu- diti asocijacije na temu izložbe (npr. Vivaldijev vio- linski koncert "četiri godišnja doba" uz genre-slikar- stvo 18.st.). Pri takvom pristupu pomoći će nam velik broj skladbi inspiriranih likovnim temama: programat- ska djela baroknih skladatelja, vokalna i klavirska djela 19.st., itd.

Najvažnija je distinkcija između koncerta u galeriji i glazbe kao kulise izložbe, osim već navedenih, u fun-

kaciji glazbe. Koncert pruža slušaocima umjetnički doživljaj adekvatan izložbenom djelu. Njegov cilj je u proširivanju sfere doživljavanja plastične umjetnosti i glazbenog doživljaja i u produbljivanju estetskih emocija. Stoga se program, vrijeme i način koncerta u galeriji moraju prilagoditi intelektualnoj razini auditorija.

Koncert organiziran u redovno vrijeme izložbe varijacija je koncerta u galeriji. Ali kako je tematski raspon izložbi širi, veza između glazbe i objekta bit će labavija, te će se uloga glazbe svesti na stvaranje atmosfere same izložbe.

Demonstriranje glazbenih instrumenata

Ova metoda primjene glazbe u izložbenom prostoru ograničuje se samo na one muzeje koji imaju izložbene glazbene instrumente: to su uglavnom etnografski muzeji i zbirke umjetnički izradjenih instrumenata. Tu će funkcija muzike biti demonstriranje zvuka pojedinih instrumenata. Ograničit će se samo na napominjanje tog problema i odgoditi podrobna razmatranja tehničkih problema. Potreba za demonstriranjem zvuka pojedinog instrumenta javila se u muzeju glazbenih instrumenata. Postoje dvije metode primjenjivanja:

- a) vodič sam odsvira neku melodiju na instrumentu,
- b) glazba je snimljena na vrpce i emitira se iz jednog ili više izvora, ili je izvor prenosiv.

Te metode nisu savršene, a najveći je prigovor nekvalitetna reprodukcija.

Prva metoda osniva se na direktnom prijenosu i na akustičnoj autentičnosti zvuka te na mogućnosti demonstriranja samog sviranja na instrumentu. Ali za to je potreban posve ispravan instrument. A muzejski eksponati će-

sto su u vrlo lošem stanju, i potrebno ih je prethodno rekonstruirati, što je u opreci s principima teorije konzervacije antikviteta. Kompromis između tih dvaju metoda uzrokuje izobličavanje zvuka pa je daleko od originalnog.

Ponekad je povremena upotreba instrumenta vrlo štetna. Npr., u drvenim šupljim instrumentima vrlo je velik postotak vlage i temperature u toku sviranja, a katkada upotreba instrumenta potpuno uništava čitav mehanizam s pomoću kojega se muzicira.

I konzervacija se gdje kada suprotstavlja demonstraciji "ad oculos", štoviše, u praksi bi to značilo svakodnevno manipuliranje instrumentom što je neprihvatljivo. Ako dodamo da i najvičniji glazbenik ne može svirati na toliko i tako različitih instrumenata, jasno je da ta metoda zadovoljava samo teoretski, a u stvarnosti je ograničena bitnom funkcijom muzeja - čuvanjem predmeta od daljnjeg propadanja.

To dakako, ne znači, potpuno odbacivanje mogućnosti demonstriranja zvukovnog registra instrumenta. Ima mnogo načina da se ublaže te negativnosti. Neki su:

1. Ograničavanje demonstracije samo na one instrumente koji mogu dati izvoran zvuk, a ujedno su i primjerno konzervirani.
2. Specijalno demonstriranje koje organiziraju kvalificirani glazbenici.
3. Konzervacijska kontrola svaki put nakon demonstriranja. Ta se metoda dakle može primjenjivati samo povremeno na organiziranim javnim priredbama. Idealno rješenje bilo bi prezentirati ne samo zvukovne mogućnosti pojedinog instrumenta nego i koncert skladbi posebno napisanih za te instrumente.

Druga metoda, koja se sastoji u emitiranju snimljene glazbe, nema zamjerki kao ona prva. Njezina je slabija točka što lišava posjetioca neposrednog kontakta s muziciranjem na instrumentu, pa se tako gubi predodžba o neposrednom zvuku.

Ne bih se više zadržavao na tome, više-manje marginalnom, problemu. Trebalo bi naglasiti da se sjedinjenjem obiju metoda može polučiti dobar rezultat u populariziranju kolekcija glazbenih instrumenata u svim muzejima, a ne samo u glazbenim.

Koncert

Posljednji način primjene muzike u izložbenom prostoru jesu koncerti. Za razliku od već navedenih, oni nisu neposredno vezani za izložbu, improvizirani su i dio su muzejskog programa.

Koncerti privlače posjetioce u muzej, a u isto ih vrijeme potiču da posjete izložbu. Radi toga je uputno izvoditi klasičnu glazbu u muzejima s antičkim eksponatima, a modernu u onima sa suvremenom umjetnošću. Najvažnija je kvaliteta glazbe i izvođača. Cjelokupan program koncerta mora biti prožet stanovitom glazbenom koncepcijom. Mogućnosti su za takvo djelovanje neograničene, a njihova je realizacija prepuštena lokalnim potrebama i aktivnosti muzeja. Kao ilustraciju mogu navesti neke primjere iz Poljske:

- Državna galerija umjetnosti u Vavelu u suradnji s Krakovskom filharmonijom i Poljskom glazbenom izdavačkom kućom organizirala je koncerte pod mottom: najbolja glazba, najbolji solisti, najljepši enterijeri. Ti su koncerti bili izvanredne kvalitete, i duboko se dojmili svih poznavalaca glazbe.

- Nacionalni muzej u Krakovu, koji od svih poljskih muzeja priredjuje najviše koncerata - svojim prostorijama, organizirao je specijalne cikluse kao: "Glazba u dvorani tapiserija" ili "Trideset godina poljske komorne glazbe", a suradjuje i s organizatorima manifestacije "Dani Krakova".

- Nacionalni muzej u Poznańu ima vlastiti ansambl klasične glazbe - "Collegium Musicorum Posnaniensium". Njegovi su koncerti u zemlji i inozemstvu ujedno i prilika za prezentiranje instrumenata iz vlastite zbirke glazbenih instrumenata odjela tog muzeja. Od god. 1848. tradicionalni koncert pod nazivom "Silvestrovo koncert" stekao je takvu popularnost da je muzej bio prisiljen davati dva koncerta u toku jedne večeri. Osim koncerta koje priredjuje Collegium, muzej organizira i mnoge druge uz sudjelovanje ostalih glazbenih institucija u Poznańu.

- Muzej u Lancutu, u suradnji sa Pzesov filharmonijom, priredjuje godišnje festivale komorne glazbe u izvanredno akustičnoj dvorani.

- Nacionalni muzej u Varšavi, zajedno s Udruženjem poljskih skladatelja i Udruženjem poljskih umjetnika i glazbenika, organizira brojne koncerte moderne glazbe u svojoj glavnoj zgradi i u Vilanov muzeju plakata, te koncerte klasične glazbe u Vilanov i Lazienki palači. Od 1967. muzej ima vlastiti kvartet koji mnogo doprinosi atmosferi svih manifestacija toga muzeja.

Štoviše, čini se da je i dužnost organizirati koncerte u muzejskim dvoranama. Velika popularnost toga tipa zaboravljena u buci svakodnevnog života 20. stoljeća.

Ovim završavam svoje napomene uz problem povezivanja muzejske djelatnosti s glazbom: nadam se da će disku-

sija, koja će slijediti, još više pridonijeti oživljavanju muzejskih prostora. Povezanost glazbe i muzeja, kao svetišta umjetnosti i nauke, koristit će i njoj i njima.

(ICOM CECA, Education n.7,1975/76,p.23-27)

Prijevod s engleskog Višnja Zgaga